

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ СОЛИҚЛАР БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган, ҳафтада бир марта чоп этилади

ПАРЛАМЕНТ ХАБАРЛАРИ

Давлат бюджетининг ярмидан ортиғи ижтимоий соҳага йўналтирилади

2020 йил 24 ноябрь куни бўлиб ўтган Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг навбатдаги мажлисида депутатлар «2021 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида»ги қонун лойиҳасини биринчи ўқишда қўриб чиқдилар.

Парламент аъзоларига қонун лойиҳаси билан бирга 2022–2023 йилларда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий йўналишлари прогнози ҳам тақдим этилди. Улар келгуси йилда ҳам коронавирус пандемияси давом этиши эҳтимоли борлигидан қелиб қиқиб шакллантирилган.

Асосий эътибор макроиқтисодий барқарорлиқни сақлаб қолишга қаратилмоқда, яъни ЯИМ ўсиши кейинги йилларда унинг ижобий динамикасини сақлаб қолган ҳолда, 5,1% миқдорда бўлиши назарда тутилмоқда. Саноат ишлаб чиқариши ҳажми 5,8%, қурилишда 6,5%, қишлоқ хўжалигида 2,7% ва хизматлар соҳасида 6,4% қўлайиши назарда тутилмоқда.

2021 йилда ЯИМ 688,9 трлн сўмни, Давлат бюджети даромадлари 147 трлн

сўм ёки ЯИМга нисбатан 21,3% даражасида бўлиши кутилмоқда.

Давлат бюджетининг харажатлари 165,7 трлн сўмни ташкил этади. Бу 2020 йилдагига нисбатан 24%га кўп бўлиб, бунда Давлат бюджети харажатларининг ярмидан ортиғи ижтимоий соҳаларга йўналтирилади.

Қонун лойиҳасида бюджет соҳасига оид қатор ўзгартиришлар назарда тутилмоқда. Хусусан, Вазирлар Маҳкамасига коронавирус пандемияси даврида биринчи даражали бюджет маблағларини тақсимловчи учун республика бюджетидан объектларни лойиҳалаштириш, қуриш (реконструкция қилиш) ва жиҳозлаш учун капитал қўйилмаларга ажратиладиган маблағларни бошқа биринчи даражали бюджет маблағла-

рини тақсимловчига ўтказиш ваколати берилмоқда.

Маҳаллий ҳокимликларга юқори туровчи бюджетлардан ажратилиши режалаштирилган бюджетларaro трансфертлар миқдорларини инобатга олиб, тегишли маҳаллий бюджетлар лойиҳалари балансчилигини таъминлаган ҳолда навбатдаги йил учун тегишли маҳаллий бюджетларнинг даромадлар ва харажатлар прогнозларига тенг миқдорда ўзгартиришлар киритиш ҳуқуқи тақдим этилмоқда.

Бюджет жараёни шаффофлигини янада ошириш мақсадида Давлат бюджети ижросига доир маълумотларни вазирлик ва идоралар томонидан ўзларининг расмий веб-сайтларида эълон қилинмаган тақдирда, тегишли вазирлик ва идора-

ларнинг маъсул раҳбар ходимларига жарима қўллаш таклиф қилинмоқда.

2021 йилда бюджет харажатларида таълим соҳасида давлат дастурларини амалга ошириш харажатларига салкам 2,2 трлн сўм, шу жумладан илк бор чин етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни уй-жой билан таъминлаш харажатлари учун 30 млрд сўм маблағ ажратиш қўзда тутилмоқда. Нодавлат МТМ тармоғи кенгайганлигини инобатга олган ҳолда, Давлат бюджетидан ушбу муассасаларга 600 млрд сўм, яъни жорий йилга нисбатан икки баробар кўп субсидиялар ажратиш режалаштирилмоқда.

Муҳокамаалардан сўнг қонун лойиҳаси биринчи ўқишда қабул қилинди.

parliament.gov.uz материали асосида.

Янги ҳужжатларни тақдим этамиз

Тақдим этилаётган, шунингдек сўнгги пайтда қабул қилинган бошқа ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан «Norma» АҚТ ва nrm.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

Қурилиш фаолияти жамоатчилик учун очиқ бўлади

Вазирлар Маҳкамаси 19.11.2020 йилдаги «Қурилиш соҳасида ахборот тизими ва географик ахборот технологияларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 732-сон қарорни қабул қилди.

Президентнинг «Қурилиш соҳасига ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига (20.09.2019 йилдаги ПҚ-4464-сон) мувофиқ Қурилиш вазирлиги томонидан «Шаффоф қурилиш» миллий ахборот тизими Тошкент вилоятида эксперимент тариқасида ишга туширилган. Шунингдек, «Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри» географик ахборот тизими (геопортал) синов тариқасида ишга туширилган. Бу жамоатчиликка шаҳарсозлик ҳужжатлари ва ахборотни онлайн режимида тақдим этиш имконини беради.

Қарор билан:

➢ «Шаффоф қурилиш» миллий ахборот тизими тўғрисидаги низоми;

➢ «Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри» географик ахборот тизими тўғрисидаги низоми;

➢ «Шаффоф қурилиш» ва «Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри» тизимларини янада ривожлантириш ва унинг «Электрон ҳукумат» тизими-га интеграциялашуви бўйича чора-тадбирлар режаси тасдиқланди.

Қуйидагилар «Шаффоф қурилиш» МАТнинг асосий вазифалари этиб белгиланди:

➢ объектларнинг манзилли дастури, объектларнинг йиллик манзилли рўйхати шакллантирилишини, маълумотлар базаси янги қурилиш, реконструкция ва мукамал таъмирлаш объектлари бўйича турларга бўлиб юритилишини таъминлаш;

➢ объектларнинг лойиҳа-смета ҳужжатларини ишлаб чиқишда ҳудудий ягона буюртмачи хизмати инжиниринг компаниялари томонидан лойиҳаолди ишларининг амалга оширилиши, буюртмачи билан лойиҳа ташкилоти ўртасида шартнома тузилиши ва аванс маблағлари ажратилиши ҳамда ишлар тугалланганлиги тўғрисидаги аниқ ва ишончли маълумотларнинг мунтазам электрон базага киритиб борилиши ва юритилишини таъминлаш;

➢ лойиҳа-смета ҳужжатларини экспертизадан ўтказишда буюртмачи ва экспертиза ташкилоти ўртасида тузилган шартномалар, қўрсатилган хизматларнинг молиялаштирилганлиги, тугалланган лойиҳа-смета ҳужжатларининг экспертизадан ўтказилганлиги оид электрон маълумотлар базасини шакллантириш;

➢ объектлар қурилишини молиялаштиришда пудратчи билан буюртмачи ўртасида шартнома имзоланганлиги ва аванс маблағлари тўланганлиги, ойма-ой бажарилган ишларнинг ҳисоботини юритиш ва бажарилган ишларга нисбатан мутаносиб равишда молиялаштирилганлиги тўғрисидаги аниқ ва ишончли маълумотларнинг электрон базасини шакллантириш;

➢ объектлар қурилишида иштирок этаётган барча пудратчилар ва ёрдамчи пудратчилар ҳақида маълумотларни йиғиш, бажарилган иш ҳажмлари асосида тўловларни ўз вақтида амалга ошириш, улар томонидан амалга оширилаётган иш турлари бўйича маълумотлар базаларини шакллантириш;

➢ объектларда қурилиш жараёнларини назорат қилиш ва мониторинг олиб боришда уларни рўйхатга олиш, қурилиш соҳасида ҳудудий назорат инспекциялари томонидан амалга оширилаётган назорат текширувларини ва қўрсатиб ўтилган камчиликларни қайд этиш, уларни бартараф этиш бўйича маълумотлар базаларини шакллантириш.

Геопорталнинг операторлик функциялари «Қурилишда муҳандислик изланишлари, геоинформатика ва шаҳарсозлик кадастри лойиҳа илмий-тадқиқот институти» ДУҚга юклатилди.

Қурилиш вазирлигида Давлат хизматлари агентлиги билан биргаликда қурилиш соҳасидаги хизматларни қўрсатиш тартиботларини хатловдан ўтказиб, талаб этиладиган маълумотларни оптималлаштириш ва давлат хизматлари қўрсатиш мuddатларини қисқартиришни назарда тутувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасини 2021 йил 1 январга қадар тақдим этиш топширилди.

Ҳужжат Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базасида (lex.uz) эълон қилинган ва 20.11.2020 йилдан қучга кирди.

Лола Абдуазимова.

2-бетда

Ушбу сонда:

3-6-БЕТЛАР

Уй бошқарувини кимга топширган маъқул

7-БЕТ

Узлуксиз стажнинг пенсия, касалликдаги таътил пулига таъсири борми?

8-БЕТ

ФХХ шартномасида ишлаётган ходим билан моддий жавобгарлик шартномасини тузиш мумкинми?

Экспортга кўмаклашадиган савдо-ахборот портали иш бошлади

Ўзбекистонда агро – озиқ-овқат соҳасидаги барча маҳсулот етиштирувчи ва ишлаб чиқарувчилар учун минтақавий ҳамда халқаро бозорга воситачиларсиз, мутлақо бепул чиқиш имконини берадиган «rural-cluster.org» савдо-ахборот портали ишга тушди.

Портал «Қирғизистон, Тожикистон ва Ўзбекистоннинг органик ҳўжаликлари ҳамда ўрмон маҳсулотларини Европа Иттифоқи бозорларида кенгайтириш ва ривожлантириш» лойиҳаси – «ELSOFC» доирасида ишлаб чиқилган бўлиб, Европа комиссияси томонидан молиялаштирилади.

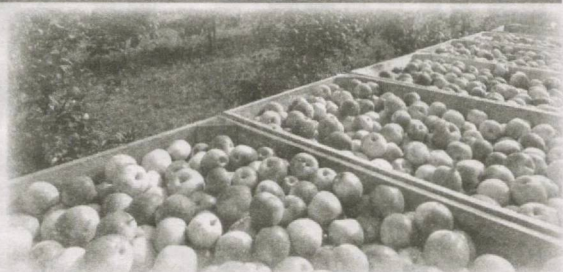
– Ушбу ахборот ресурси лойиҳа иштирокчилари бўлган Ўзбекистон, Қирғизистон ва Тожикистон давлатларида маҳаллий қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотлари ҳамда ўрмон ҳўжалигида

ёғочсиз материалларни ишлаб чиқариш тизимида ижобий ўзгаришлар учун шароит яратди, – дейди **Европа Иттифоқи вакили Шарлотта Адриан**. – Бу ўзгаришлар табиий ресурслар, хусусан, қишлоқ ҳўжалиги, ўрмон ва яйлов ерларини барқарор бошқаришни таъминлайди. Натижада атроф-муҳитга етказилаётган салбий таъсириларни камайтириш, иқтисодиётнинг жадал усулларидан фарқи ўларок, табиий биохилма-хилликни оширишга хизмат қилади.

Платформа ҳамма учун очик.

Интернет портали бир неча бўлимдан иборат бўлиб, савдо-сотиқ қисмида харидорлар ва ритейл вакиллари учун кенг қўламдаги маҳсулотлар тақдим қилинади. Бу бўлимда фермер ва ўрмон ҳўжаликларининг жойлашуви ҳақида маълумотлар, ишлаб чиқарувчилардан қизиқарли таклифлар олиш, харидорларни излаб топиш, улар билан онлайн боғланиш хизматлари йўлга қўйилган.

Агар ишлаб чиқарувчи ўз маҳсулотини экспорт қилиш тажрибасига эга бўлмаса, у ҳолда, порталнинг ахборот қисми асқотди.

Унда халқаро стандартларни татбиқ этиш ва барча керакли экспорт ҳўжатларини тайёрлаш бўйича ўқув маркетинг қўлланмалар, экспорт бўйича фойдали материаллар мавжуд. Улардан фойдаланишда ҳеч қандай чекловлар киритилмаган бўлиб, портал барча учун бирдек очик.

Шунингдек, фойдаланувчилар мазкур платформада халқаро савдо жараёнларида иштирок этиш билан бирга, мутахассислардан зарур маслаҳат, экспорт-

ни бошлаш ва савдони йўлга қўйишда кўмак олиши мумкин. Бир сўз билан айтганда, сотувчи ва харидорни бир-бири билан боғлашга хизмат қиладиган онлайн платформа ҳар икки томон манфаатларини бирдек ҳимоя қилган ҳолда сифатли савдо-сотиқ алоқаларини олиб бориш ҳамда Ўзбекистон маҳсулотларининг хориқга экспорт ҳажмини оширишга кенг йўл очади.

ЎзА.

1-бетда Давлат божи ва бошқа йиғимлар қандай ҳисобга олинади

Вазирлар Маҳкамасининг 20.11.2020 йилдаги «Солиқ маъмурчилигини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 736-сон қарори билан Давлат органлари томонидан ундириладиган давлат божи ва бошқа йиғимларнинг бюджет тизимига тушумларини ҳисобга олиш тартиби тўғрисида низом тасдиқланди (қарор матни «СБХ» ушбу сонининг ҳужжатлар пакетига берилган).

Низом Ўзбекистон Республикаси дипломатик ваколатхоналари ва консуллик муассасалари томонидан чет элда ундириладиган консуллик йиғимларига, божхона органлари томонидан хориқий давлатлар автотранспорт воситаларининг Ўзбекистон ҳудудига кирганлиги ва унинг ҳудуди орқали транзити учун ундириладиган йиғимларга татбиқ этилмайди.

Давлат божи ва бошқа йиғимларни ундирадиган давлат органлари ва ташкилотлари (кейинги ўринларда – **ваколатли органлар**) давлат божи ва бошқа йиғимларнинг тўғри ҳисоблаб чиқарилиши ва тўлиқ ундириб олинишини

таъминлайдилар, шунингдек уларнинг Давлат бюджетига ва бюджетдан ташқари жамғармаларга ўз вақтида ўтказилиши устидан назоратни амалга оширадидилар.

Давлат хизматлар марказлари ва ЯИДХП орқали хизматлар кўрсатишда ваколатли орган давлат божи ва бошқа йиғимларни ундиришга масъул ҳисобланади.

Ваколатли органлар давлат божи ва бошқа йиғимлар бўйича тушумларнинг ҳисобини Низомга илова қилинган шакл бўйича Давлат божи ва бошқа йиғимлар тушумларини ҳисобга олиш китобида (кейинги ўринларда – **Китоб**) ёки биллинг тизими орқали юритадилар. Бунда босқичма-босқич биллинг тизимига ўтилгандан кейин Китобни юритиш тўхтатилади.

Китоб ҳар қуни иш қуни охиригача ваколатли органнинг масъул ходими томонидан юритилади. Ушбу Китоб тегишли ҳисобот йили якунлангандан кейин 5 йил сақланади.

Китобга ёзувлар қуйидаги ҳужжатларга асосан киритилади:

➤ давлат божи ва бошқа йиғимлар нақд пулда ёки пластик карталардан фойдаланган ҳолда тўланганда – банк томонидан тўловчиға бериладиган белгилан-

ган шаклдаги квитанция ёки тўловни амалга оширган мансабдор шахс ёхуд ваколатли органнинг кассаси томонидан тўловчиға бериладиган ушбу Низомга илова қилинган шаклга мувофиқ квитанция;

➤ нақд пулсиз шаклда тўланганда – банкнинг қоғоз ёки электрон шаклдаги тўлов ҳўжжати.

Давлат божи ва бошқа йиғимлар тўлашдан озода этилган ҳолларда Китобга имтиёзни тасдиқловчи ҳўжатларнинг номи, рақами, санаси ва тегишли моддаси тўғрисидаги белги қўйилади.

Давлат божи ва бошқа йиғимлар тушумлари бўйича ҳисобот ваколатли органлар томонидан ўзи жойлашган ердаги солиқ органларига йилнинг ҳар чорағида, ҳисобот чорағидан кейинги ойнинг 10-кунидан кечиктирмасдан тақдим этилади.

Ҳўжжат Қонун ҳўжатлари маълумотлари миллий базасида (lex.uz) эълон қилинган ва 21.11.2020 йилдан кучга кирди.

Баҳодир Бухорий.

Қандай товарлар мажбурий маркировкаланади

Вазирлар Маҳкамасининг 20.11.2020 йилдаги «Айрим турдаги маҳсулотларни мажбурий рақамли маркировкалаш тизимини жорий этиш тўғрисида»ги 737-сон қарори қабул қилинди (қарор матни «СБХ» ушбу сонининг ҳўжатлар пакетига берилган).

Ҳукуматнинг «Маҳсулотларни идентификация воситалари ёрдамида маркировкалаш ва келгусида кузатиш тартибини босқичма-босқич жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига (23.11.2019 йилдаги 944-сон) мувофиқ амалга оширилаётган маҳаллий ишлаб чиқарувчилар ва импорт қилувчилар учун маҳсулотларни идентификация воситалари ёрдамида маркировкалаш ва келгусида кузатиш тартибини босқичма-босқич жорий этиш бўйича тажриба лойиҳаси доирасида:

➤ маркировкаланган сигарета қутиси муваффақиятли ишлаб чиқилган, шунингдек тамаки ишлаб чиқариш фабрикаларини махсус сервер ускуналари билан қўшимча жиҳозлаш ва уларни корхоналарни бошқаришнинг автоматлаштирилган тизимларига интеграция қилиш орқали тамаки маҳсулотларини кузатиб бориш механизми ишга туширилган;

➤ алкоголь маҳсулотлари учун синов тариқасида маркировкаланган ёрлиқлар ишлаб чиқилган, маркировкалаш ахборот тизимининг таркибий қисмлари ўрнатилган ҳамда маълумотларни қайта ишлаш маркази фаолияти йўлга қўйилган.

Қуйидагилар тасдиқланди:

- **ПАРЛАМЕНТ ХАБАРЛАРИ**
– Давлат бюджетининг ярмидан ортиги ижтимоий соҳага йўналтирилади
1-бет
- **ҚОНУНЧИЛИҚДАГИ ЯНГИЛИКЛАР**
– Янги ҳўжатларни тақдим этамиз
1-2-бетлар
- **ЯНГИЛИК**

– Экспортга кўмаклашадиган савдо-ахборот портали иш бошлади
2-бет

- **БИЗ ЯШАЙДИГАН УЙ**
– УМШни барбод қилиш бўйича технология нуқсоний деб топилди
– УМШ + БК: ҳамкорлиқнинг мусбат ва манфий жиҳатлари

- Ҳисоблагичлар «шарпалар»га қарши ёки махвум қарздорликлар қаердан олинади?
– Ширкат олдинги йилларнинг қарздорлигини қайтариб ола биладими?
– Коммуналчилар ва УМШ фуқароларнинг шахсга доир маълумотларини ошкор қилишмоқда
3-6-бетлар

- **КАДРЛАР БЎЛИМИ**
– Ҳеч қаерда ишламаётганлигингизни қандай исботлаш мумкин?
– Ўзлуксиз меҳнат стажы аҳамиятта эгами?
– Қачон тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиш мумкин эмас
7-8-бетлар

Коммуналчилар ва УМШ фуқароларнинг шахсга доир маълумотларини ошкор қилишмоқда

Кўпинча УМШ ходимлари ёки коммунал хизматларни етказиб берувчиларнинг вакиллари кўп квартиралар уйларида қарздорларнинг рўйхатини олиб қўядилар. Рўйхатларда уларнинг фамилияси, исми, отасининг исми, квартира рақами, қарздорлик миқдори кўрсатадилар.

Бу фуқароларнинг шахсий маълумотларини ошкор қилиш ҳисобланмайдими?

— Шахсга доир маълумотлар нима эканлигини «Шахсга доир маълумотлар тўғрисида»ги Қонун белгилайди. Бу — муайян жисмоний шахсга тааллуқли бўлган ёки уни идентификация қилиш имконини берадиган, электрон тарзда, қоғозда ва (ёки) бошқа моддий жисмда қайд этилган ахборот (Қонуннинг 4-м.). Буларга нималар кириши Қонунда аниқлаштирилмаган. Демак бу тушунчани анчайин кенг тушуниш мумкин бўлиб, бу мунозарали жиҳатларни келтириб чиқаради.

Фуқаро тўғрисидаги ҳар қандай маълумотларнинг унинг ёзма тарздаги розилигисиз ошкор этилишига йўл қўйилмайди. Касбий, хизмат ёхуд меҳнат мажбуриятларини бажариши сабабли бошқа шахсга шахсга доир маълумотлар маълум бўлиб қолган тақдирда, у бу маълумотларнинг ошкор этилишига йўл қўймаслиги шарт (Қонуннинг 12-м.). Шундан келиб чиққанда, коммунал хизматларни етказиб берувчиларга, уй-жой мулкдорлари ширкатларига тақдим этилган, электрон маълумотлар базаларида сақланадиган шахсга доир маълумотлар ошкор этилмаслиги керак.

Коммунал хизматларни етказиб берувчилар ва УМШ раҳбарияти фойдаланаётган шахсга доир маълумотлар қаторига ширкат аъзолари ва абонентлар тўғрисидаги қуйидаги ахборотларни киритилса бўлади:

- > фамилияси, исми, отасининг исми;
- > паспорт маълумотлари;
- > яшаш манзили;
- > телефон рақами.

Қонунга мувофиқ УМШ аъзоси ёки абонентнинг ёзма розилигисиз УМШ раҳбарлари, коммунал хизматларни етказиб берувчилар қарздорларнинг квартираси, қарз миқдорини кўрсатган ҳолда номлари келтирилган рўйхатни олишга ҳуқуқлари йўқ.

Савол беришингиз мумкин: «Ширкатлар ва коммунал хизматларни етказиб берувчилар қарздорларга қарши қандай курашишлари керак? Ҳақиқатан ҳам тўламасликлари мумкин экану, уларга буни эслатиб қўйиш — қондабузарлик ва шахсга оид маълумотларни ошкор қилишга кирар экан-да» дерсиз?

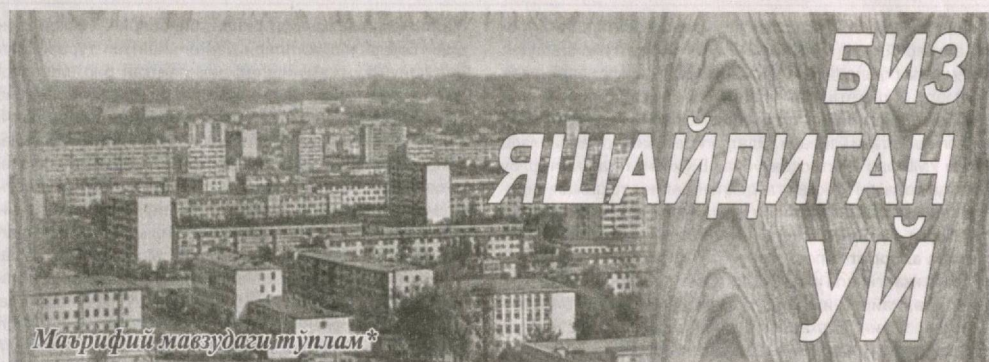
Тўлов ҳақида эслатиш — қарздорларга таъсир кўрсатишнинг превентив усулларидан бири. Айниқса, қўни-қўшнилардан иборат жамоатчиликнинг фикри катта аҳамиятга эга бўлган бизнинг менталитетимиз шароитида шундай. Шарманда қиладиган тахтачадаги рўйхатга тушишни ким ҳам хоҳларди дейсиз?! Лекин қарздорларни шу йўл билан бадном қилмоқчи бўлган етказиб берувчи ва УМШ қонун ҳужжатларини бузмоқдалар. Ҳеч бир норматив-ҳуқуқий ҳужжатда қарздорлиқни қисқартиришнинг бундай усулини назарда тутувчи меъёр мавжуд эмас.

Эълонда нималарни ёзиш мумкин? УМШ қарздорларни қуйидаги тарзда хабардор қилиши мумкин: «Сизнинг уйингизда ... нафар УМШ аъзолари умумий мол-мулкни сақлаб туришга мажбурий бадаллар бўйича ... қийматидаги қарздорликка эга. Бу ширкатнинг уйда умумий мол-мулкни мукамал таъмирлаш учун олинган кредитларни қоплашига, техник хизмат кўрсатиш бўйича ишларни самарали бажаришга имкон бермаяпти. Қарздорлар мавжудлиги сабабли режалаштирилган ишлар ва даромадлар ва харажатларнинг тасдиқланган сметаси бажарилмай қоплиши хавфи туғилмоқда. Қарздорлиги бор бўлган УМШ аъзолари ўз қўшилари — ешдонли тўловчиларнинг ҳуқуқларини поймол қилаёттирлар. Белгиланган муддат ичида умумий мол-мулкни сақлаб туришга бадалларни тўлашингизни сўраймиз. Акс ҳолда қарздорлик суд тартибидида ундирилади».

Худди шу нарсаси коммунал хизматларни етказиб берувчиларга ҳам тегishi. Улар ўз эълонларида қарздорлик мавжуд бўлган тақдирда истеъмолчи коммунал маҳсулотлардан яқка тартибда узиб қўйилиши мумкинлигини белгилловчи қонун ҳужжатларига ҳаволалар келтиришлари мумкин.

Қарздорлиқни қисқартириш бўйича оғоҳлантирувчи чоралар орасида — абонентлар ва УМШ аъзоларининг шахсга оид маълумотларини ошкор қилмаган ҳолда уларни ёзма тарзда хабардор қилиш ҳам бор.

МУНДАРИЖА:

- ✓ УМШни барбод қилиш бўйича технология ноқонуний деб топилди
- ✓ УМШ + БК: ҳамкорликнинг мусбат ва манфий жиҳатлари

- ✓ Ширкат олдинги йилларнинг қарздорлигини қайтариб ола биладими?
- ✓ Коммуналчилар ва УМШ фуқароларнинг шахсга доир маълумотларини ошкор қилишмоқда

Долзарб мавзу

УМШни барбод қилиш бўйича технология ноқонуний деб топилди

Кўп квартирали уйларни бошқариш тизимини яхшилаш ва барпо қилиш деб номланган, лекин аслида барбод қилган Олмалик тажрибаси Адлия вазирлиги томонидан ноқонуний деб топилди. Тошкент вилояти адлия бошқармасининг тақдимномаси асосида Олмалик ҳокими олдинги ҳокимнинг кўп квартирали уйларни самарали бошқаришга доир чора-тадбирлар тўғрисидаги қарорини бекор қилди.

Собиқ шаҳар бошлиғининг тушунчасига кўра «самарали бошқарув» деб ҳисобланган бу ғоя 355 та кўп қаватли уйларнинг мулкдорларини бирлаштирган 38 та УМШни тугатиб, барча уй-жой фондини ўша вақтда ҳали ташкил этиб улгурилмаган бешта бошқарув компаниясининг қўлига топширишни назарда tutар эди. Бу ишлар албатта уй-жойда яшайдиган мулкдорларнинг фикр-мулоҳазаларини ҳисобга олмаган ҳолда бажарилган. Бундай таваккалли лойиҳа, тўғрисида, ўзбошимчилик ва мансаб ваколатини суистеъмол қилиш шаҳарда уй-жой фондини барбод қилишга олиб келиши тайин эди.

«Ташвиқотчилар»га ишонманг – УМШ бошқарув усулларида бири бўлиб қолаверади

Бир қарашда истеъфодаги ҳокимнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари ва булар оқибатида юз бериши мумкин бўлган воқеликларга Адлия вазирлигининг берган баҳоси қонуннинг тантана қилишига ва уй-жой фонди ҳар қандай ноқонуний ишларни амалга ошириш мумкин бўлган кўрик ердек туюлган янги ислохотчилар учун дарс бўлиши лозим эди. Аммо шундай деб ўйласангиз, чучварани хом санаб-

*Тахририят ихтилофли вазиятларни таҳлил қилишда иштирок этмайди ва уларни ҳал қилишда кўмаклашишга ваколатли эмас.

Мавзувий сонни махсус муҳбиримиз Ирина Гребенюк олиб боради.

сиз! Олмалик воқеаси совиб улгурмасданоқ бундай мурожаатлар пойтахтнинг Чилонзор ва бошқа туманларидан ҳам кела бошлади. Бу мурожаатларда ҳам кўп квартиралли уйларда яшаётганларни янги бошқарув компаниялари билан шартномалар тузиш, ширкатларни тугатишга мажбурлашгани ёзилади. Одатдагидек, мазкур кампаниядан ҳам УМШлар ёпилмоқда, уйлар БК хизматига ўтаёттир, бу ҳақда керакли ҳужжат тасдиқланганлиги ташвиқот қилинади. Буларнинг барчаси уй-жой фондини бошқаришни тижорат йўлига қўйишга интилаётганлардан чиқаётган сохта ахборот халос.

Кўп квартиралли уйларни профессионал бошқариш – бу, аслида, хайрли ишлардан эканлигини эслатиб ўтмоқчиман. Лекин бошқарув усулини ҳозирги кунда тез-тез учраётгани сингари мулкдорларга босим ўтказган ҳолда эмас, балки уларнинг эркин танловлари асосида олиб борилиши керак.

Ёддан чиқмасин, бу ўта муҳим!

Кўп квартиралли уйни бошқариш усули мазкур уйдаги жойлар мулкдорларининг умумий йиғилишида белгиланади.

Кўп квартиралли уйни бошқариш:

- бевосита жойларнинг мулкдорлари томонидан;
- уй-жой мулкдорларининг ширкати томонидан;
- бошқарувчи ёки бошқарувчи ташкилот томонидан ёхуд қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқача усулда амалга оширилиши мумкин (УЖК 138-м.; «Кўп квартиралли уйларни бошқариш тўғрисида»ги Қонуннинг 8, 21-моддалари).

Мазкур меъёрлар бузилган тақдирда мулкдорлар прокуратура, Монополияга қарши курашиш қўмитаси, суд органларига мурожаат қилиш учун барча асосларга эга бўладилар.

Қонунларни бузишда давом этишмоқда

Собиқ Олмалик ҳокимининг журъятига қойил қолса бўлади – у тошкентлик ислохотчилардан ҳам ўтиб тушди. Икки йил олдин пойтахтда кўп квартиралли уйларни бошқаришни бошқарув компанияларига топшириш тажрибаси бошланган эди: бу синовларни аввалига Юнусобод тумани, кейин Чилонзор тумани бошлаб берди. Уйда яшовчиларга худди ўшандай муомала қилинди, яъни қаердадир зугум билан, бошқа жойларда ширин сўз билан ёндашилди, масалан, мажбурий бадаллар миқдори 2 барабар камайтириш, кредитларни сўндиришни бекор қилиш, тўловлардан қарзи бўлганларнинг маблағларидан тўлиқ воз кечиш ва шунга ўхшаш бир қатор алғов-далғов ваъдалар берилди.

Лекин пойтахтда туман ҳокимлари бу қадар таваккалчиликка боришолмаган (балки бу вақтинча шундай бўлгандар) ва уй-жой фонди билан боғлиқ қонунчиликка зид бошқарув бошбошдоқликлари Олмаликда бўлгани сингари расмий «қоғозга ўралмади». Юнусободда бу тажриба ҳокимнинг қарори билан эмас, балки Вазирлар

Маҳкамасининг қарори билан, бинобарин, уй-жой фондини бошқариш усуллари белгиланаётган турар жойга оид қонун ҳужжати ишлаб чиқилаётган бир шароитда амалга киритилди. «Кўп квартиралли уйларни бошқариш тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилиниши билан барча синов-тажрибалар тўхтатилиши кераклиги аниқ-равшан бўлди. Кўп квартиралли уйларни бошқариш бўйича на ҳокимларда, на янги бошқарувчиларда савол ва тушунмовчиликлар туғилмаслиги керак эди. Лекин, вазиятнинг кўрсатишича, улар ё қонунларни ўқишмайди ёхуд ундаги мазмунни ўзларича тушунадилар. Мободо янгиликлар қонунчилиқни қўпол равишда бузган ҳолда ўтказилган тақдирда, бундай янгиликка зудликда нуқта қўйиш керак эди. Шунинг учун бўлса керак, Юнусобод тажрибасига ҳалигача тегишли баҳо берилгани йўқ – бизда хатоларни тан олишдан ҳозирга қадар уялишадди.

Фуқаролик муносабатларининг эркинликларини бузадиган уй-жой фондини бошқаришнинг ҳуқуққа зид бўлган тартибини ҳар жойда ўрнатиш қўлдан келмаяпти. Бироқ кўп квартиралли уйларни ўзбошимча ва қонунчиликка зид тарзда ҳаракат қилувчилар билан ўралашиб қолган янги БКларга топширишни назарда тутувчи шубҳали лойиҳаларни республика бўйича оммалаштирмоқчи бўлишмоқда. Бундай «янгилик эпкинлари»нинг акс-содоси ҳатто минтақалардан келмоқда. Одатда, қаерда аҳолининг ҳуқуқий билимлари етарли бўлмаса, қонунбузилишларга қандай қарши чиқишни билмаса, ана шу жойларда бу каби янгиликлар учрамоқда.

Ширкатларга қарши юриш стратегияси

Аслини олганда, Олмаликда гап УМШни барбод қилиш технологияси ва уй-жой фонди бошқарувини қонунчиликка зид йўл билан тижорат ташкилотларига бериш ҳақида кетган эди. Уйларда яшовчиларнинг фикр-мулоҳазалари бу стратегияга мос тушмайди. Ваҳоланки гап умумий уй мол-мулкни бошқариш ҳақида кетмоқда, бу мол-мулк квартира эгаларининг хусусий мулки ҳисобланади. Бу мол-мулкни ким ва қандай бошқариши кераклиги тўғрисидаги қарорни қабул қилиш – айнан мулкдорларнинг мутлақ ҳуқуқига киради, бўлгач, уйларда яшовчиларнинг розилигини олмаган ҳолда уйларга кириб олиб, уларнинг мол-мулкига хизмат кўрсатишни бошқаларга юклашга қарор қилган ҳокимнинг ҳуқуқи эмас. Бу нодавлат нотижорат ташкилоти ҳисобланмиш УМШнинг ишларига аралашувдан бошқа нарса эмас. Демак, бу бошқа технологиялар сингари қонунчилик билан тақиқланган хатти-ҳаракат ҳисобланади ва бунинг учун жавобгарлик назарда тутилди.

Уй-жой фондини бошқаришнинг олмаликча модели мулкдорларнинг ҳуқуқларига қўпол тарзда тажовуз қилиш бўлган эди: барча (!) ширкатлар бекор қилиниши, уларнинг ҳисобвараклари ёпилиши, банклар билан шартномалари бекор қилиниши, УМШларнинг муҳр ва штамплари йўқ қилиниши, янги бошқарув компанияларига ер участкалари ажратилиши, кредитлар ҳисобидан бу жойларда офислар қурилиши, аҳоли билан шартномалар тузилиши ва ҳоказолар қилиниши керак эди. Бунда уй-жой (мулк хусусий бўлгани ҳолда!) мулкдорларининг хоҳиш-иродаси умуман

ҳисобга олинган эмас. Уларга нотаниш компаниялар билан шартномалар тузишни мажбурлашган, бу компаниялар на моддий-техник базага, на иш тажрибасига эга бўлган, уларни танлаш учун танловлар ҳам ўтказилмаган, уларда мулкдорлар ҳам иштирок этмаган. Аҳоли учун мажбурлаб «тиқштирилган» истисқолдаги бошқарувчилардан бири, масалан, илгари ўзини яхши жиҳатдан кўрсатолмаганлардан бўлиб чиққан. Савол туғилади: бу янги бошқарувчиларнинг ўзи ким, улар кимларнинг манфаатларини ифода қилишади? Бундай зугум ва таъйиқ остида — албатта аҳолининг манфаатларини бўлмаса керак.

Балки Олмаликдаги синов ўз вақтида тўхтатиб қолинмаганида у уй-жой фондини қандай бошқариб бўлмаслиги тўғрисидаги тажриба бўлиши мумкин эди. Балки собиқ ҳоким бунга ўзи журъат қилолмаган ҳам бўлармиди? Ислохотлар шабадаси ҳар ҳолда пойтахтдан эсаётгандек кўринади. Энг қизиғи шундаки, уй-жой фонди бошқарувини хусусий қўлларга топшириш бўйича чора-тадбирлар собиқ Олмалиқ шаҳар маъмурияти раҳбарининг қарорида «давлат-хусусий шериклик» сифатида кўзда тутилган ва бу ишларни ОАВда ёритиш белгиланган эди. Бу қандай иш эканлигидан ҳокимларнинг ўзи тасаввурга эгамикин? Уй-жой коммунал хўжалиги вазирлигига савол: ҳокимлар ва уй-жой фондини БК ёрдамида бошқаришни илгари сураётган янги бошқарувчилар мазкур жараёнларни тартибга солувчи қонун ҳужжатлари ҳақида тасаввурга эга бўлмасалар, уй-жой соҳаси тағ-томири билан барбод бўлишидан олдин бу борада уларнинг саводини чиқариш билан жиддий тарзда шуғулланадиган вақти келмадимикин?

Адлия вазирлиги ҳокимнинг қарорини ноқонуний деб топди

Тошкент вилояти адлия бошқармаси собиқ Олмалиқ шаҳар ҳокимининг қарорини қонун ҳужжатлари талабларига зид деб топди. Шаҳар маъмуриятининг янги раҳбари вазирлиқнинг тақдимномаси асосида қарорни бекор қилди.

УМШ + БК: ҳамкорликнинг мусбат ва манфий жиҳатлари

Кўп квартирали уй-жой фондини бошқариш ва унга хизмат кўрсатиш хизматларини таклиф қилаётган янги бошқарув компаниялари (БК), одатда, уйда ширкат тузилганлигини ёқламайдилар. Бошқарувчилар аҳолини БК билан яқка тартибда шартномалар тузишга, бу орқали УМШларни сиқиб чиқаришга интиладилар. Улар воситачиларсиз, тўғридан-тўғри бошқаришни афзал билишади. Бунда улар ширкатларнинг назоратидан қочишга ажаб эмас. Ваҳоланки қонун ҳужжатларида уйда УМШ ҳам, БК ҳам фаолият кўрсатиши мумкинлиги назарда тутилган. Пойтахтда бундай ҳамкорликда ишлаётган УМШ ва БКлар етарлича, улар уй-жой коммунал хўжалиги ислохотлари бошланмасидан олдин ҳам мавжуд эди. Ҳар икки тарафнинг ўзаро ҳамкорлиги «Бир қозонда икки қўқорнинг боши қайнаши мумкин»лигига яхши далолат бўлиб, янги бошқарувчилар бу тажрибани ўрганишга ортиқчалик қилмайди. Мазкур ҳолларда ширкат бошқарувчи компанияга хизматларни буюртма берувчи сифатида майдонга тушади. У БК билан шартнома тузиб, «Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида»ги Қонун ва УМШнинг уставига асосан мулкдорларнинг манфаатларини ифодалайди.

Тақдимномада ҳоким томонидан бир қатор ҳуқуқий-норматив ҳужжатлар бузилганлиги кўрсатилган. Хусусан:

1) кўп квартирали уйни бошқариш усули шу уйдаги турар жойлар ва яшаш учун мўлжалланмаган жойлар мулкдорларнинг умумий йиғилиши қарори билан белгиланади (УЖК 138-м.);

2) ширкатни қайта ташкил этиш ва тугатиш тўғрисида қарорлар қабул қилиш ширкат аъзолари умумий йиғилишининг ваколатига қиради («Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида»ги Қонуннинг 38-м.).

Ширкатни тугатиш тўғрисидаги қарор УМШ аъзоларининг умумий йиғилишида қабул қилинмаган, балки унинг фаолиятини шаҳар ҳокимияти тўхтатган эди. Қолаверса, ширкатни юридик шахс сифатида тугатиш ҳуқуқига фақат ширкат аъзоларининг ўзи ёки суд эга бўлган;

3) маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ва улар мансабдор шахсларининг кўп квартирали уйларни бошқариш органлари фаолиятига аралашувига йўл қўйилмайди («Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида»ги Қонуннинг 49-м.);

4) шаҳар ҳокимининг қарори билан тадбиркорлик субъектлари ва ширкатлар учун адлия бўлимида ҳуқуқий экспертизадан ўтказилмаган мажбурий кўрсатма нормалари белгиланган эди. Норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси мажбурий ҳуқуқий экспертизадан ўтказилиши керак.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қарорлари лойиҳаларининг ҳуқуқий экспертизаси Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармалари томонидан амалга оширилади («Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида»ги Қонуннинг 21, 22-моддалари);

5) фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига дахл қилувчи меъёрий ҳужжатлар ҳуқуқий экспертизадан ва давлат рўйхатидан ўтказилиши керак (Низом 2-б., ВМнинг 9.10.1997 йилдаги 469-сон қарори билан тасдиқланган).

Мусбат манфийга айланиб қолмаслиги учун

Эслатиб ўтамиз, Қонунда бошқарувнинг учта усули назарда тутилган: УМШ ёрдамида, бевосита жойлар мулкдорлари томонидан, юридик шахс – бошқарув ташкилоти ёки jismoniy шахс (якка тартибдаги тадбиркор) – бошқарувчи томонидан.

УМШ нотижорат ташкилоти бўлиб, унинг мақсади фойда олиш эмас, балки кўп квартиралар уйларида (ККУ) мулкдорларнинг умумий мол-мулкни самарали бошқариш учун шарт-шароитлар яратишдан иборатдир. Умумий йиғилиш қарорига кўра у мазкур вазифани ўз кучи билан бажариши ёки бошқарув компанияси ёрдамида фойдаланиши мумкин. БК зиммасига юклатилган ишлар ҳажми ҳам умумий йиғилиш томонидан белгиланади. У барча хизматларни тўлиқ ёки қисман кўрсатиши мумкин. Одатда, ширкат бошқарув вазифаларининг маълум қисмини ўз зиммасида қолдиради: масалан, умумий масалаларни ҳал қилиш, қарздорлар билан ишлаш, аҳоли саводхонлигини ошириш, умумий йиғилишларни ўтказиш ва бошқа масалар шулар жумласидан. Лекин БК + УМШ ҳамкорлиги чизмасидаги энг муҳим нуқта шундаки, ширкат бошқарув компанияси томонидан бажариладиган ишларнинг сифатини ва бу ишлар учун ўтказилган мулкдорларнинг маблағларини назорат қилади.

Бошқарув компанияси – бу тижорат ташкилоти бўлиб, унинг асосий мақсади фойда олиш ҳисобланади. Ширкат БК билан ҳамкорлик қилиб, ўз ишларини ҳалол бажараётганда ўз аъзоларининг ҳуқуқларига риоя этилишининг кафили сифатида майдонга тушади, бу шартномада кўрсатилган бўлади. Лекин БК ҳам, УМШ ҳам кўл учидан ишлаб, қонунларни ва мулкдорлар ҳуқуқларини бузишлари, бир-бирларининг суиистеъмолликларини ҳаспўшлашлари мумкин. Бу эса, ҳамкорлик эмас, балки жиддий муаммодир. Бу ҳолда УМШ аъзолари ўз манфаатларини ҳимоя қилишлари анча мушкуллашади. Ширкат бошқарув компанияси томонидан сифатсиз хизмат кўрсатилганда, маблағлардан мақсадсиз фойдаланилганда мулкдорларнинг фуқаролик ва истеъмолчилик ҳуқуқларини чекловчи тўсиқчи айланади-қолади.

Ҳар икки тараф инсоф билан, ҳалол ишлаган тақдирдагина БК + УМШ ҳамкорлиги ширкат аъзолари учун хайрли бўлиши мумкин. Акс ҳолда мусбат жиҳатлар манфийга айланиб кетади. Ишлар ижобий ёки ишқал билан кечганда бундай ҳамкорликдан ҳуқуқий муносабатларнинг барча тарафлари (БК, УМШ, мулкдорлар) нималарга эга бўлишлари мумкинлигини кўриб чиқамиз.

Бошқарув компанияси

Ижобий жиҳат

1. БК ҳар бир алоҳида мулкдор билан эмас, балки бир юридик шахс – ширкат билан шартнома тузади. Бу унинг учун қулай, тезкор ва ихтилофларсиздир. Шунда умумий йиғилишларни ўтказиш, аҳолига профессионал

бошқарувнинг ҳамда БК ёрдамида умумий мол-мулкка хизмат кўрсатишнинг муҳимлигини тушунириб ўтиришга ҳолат қолмайди.

2. БКга ҳар бир мулкдор билан алоҳида мулоқот қилгандан кўра, УМШ бошқаруви билан мулоқот қилиш осонроқдир.

3. Уй манфаатларига тааллуқли бўлган муҳим қарорларни қабул қилишда умумий йиғилишни БК чақириб ўтирмайди, бу юмушни УМШ бошқаруви бажаради.

4. Ширкат билан шартнома тузганда БК ишга тезроқ киришиб кетади. Бевосита бошқарувда (УМШ иштирокисиз) ҳар бир мулкдор билан шартнома тузиш кўп вақтни олади.

5. БК ширкат аъзоларининг қарзларини ундириш билан шуғулланмайди. Хизматларга тўлиқ ҳақ тўлаш масаласини УМШ бошқаруви аъзолари ва раис ҳал қилади. Қарздорлар билан бошқарув иш олиб боради (шартномада бошқа қоида назарда тутилган бўлмаса).

Манфий жиҳатлар

1. Қоидабузарликларга йўл қўйиб ишлайдиган БК УМШ томонидан ишлар сифати ва мулкдорларнинг маблағлари сарфланиши устидан назорат ўрнатилишидан норозилар.

2. Ширкатларга бирлашган жойлар мулкдорлари анча-йин ташкилланган ва фаолдирлар. Улар БКдан фаолиятнинг шаффофлигини, ҳисоботлар топширилишини талаб қилишлари мумкин. Сифатсиз хизматлар кўрсатилганда бу БКнинг норозилигига сабаб бўлади.

Ширкатлар

Мусбат жиҳатлар

1. УМШ умумий уй мол-мулкига хизмат кўрсатиш бўйича машаққатлардан озоддир. Бу ишларни унинг ўрнига БК бажаради.

2. Ходимлар штатини шакллантиришнинг кераги йўқ. Уйга малака, кўникма ва билимларга эга бўлган БК мутахассислари профессионал хизмат кўрсатишади.

3. БК сифатли хизматларни таъминлайди.

4. УМШ асбоб-ускуналар, инвентарлар харид қилмайди. БКда моддий-техник база шаклланган.

5. УМШда БК томонидан бажариладиган ишларнинг сифатини назорат қилиш вазифаси қолади.

Жойлар мулкдорлари

Мусбат жиҳатлар

1. Кўп квартиралар уйларида профессионал бошқарув компанияси томонидан хизматлар кўрсатилганда мулкдорларга сифатли хизматлар тақдим этилади.

2. Улар учун ширкат БК томонидан кўрсатилаётган хизматларни назорат қилиб тургани муҳим. УМШ аъзолари уйни бошқариш ва унга хизмат кўрсатиш масалаларини ўзлари амалга ошириш учун етарлича малакага эга эмаслар.

3. БК бир неча ўнлаб кўп квартиралар уйларида хизмат кўрсатиши мумкин. УМШ бўлмаган тақдирда мулкдорлар-

нинг БК билан мулоқот ўрнатиши, уйга хизмат кўрсатишга доир ахборотни олиши мушкулроқ бўлар эди.

4. Мулкдорларнинг бадаллари УМШнинг ҳисобрақамида бўлади. Бу эса ўз маблағлари, шу жумладан БКга ўтказилган тўловларни назорат қилиш имконини беради. Бевоcита бошқарувда маблағлар БКнинг ҳисобрақамида туради ва уларнинг ҳаракатини кузатиб бориш мушкул ҳисобланади.

5. БК билан якуний ҳисоб-китобни ширкат ишлар бажарилганлиги тўғрисидаги далолатнома имзолангандан кейин, яъни ишлар сифати нозратидан сўнг амалга оширади.

6. Ширкат раиси мулкдорларнинг маблағлари сарфи, хусусан бошқарув компанияси томонидан қилинган харажатлар тўғрисида УМШ аъзоларининг умумий йиғилишида ҳисобот беради.

7. УМШда тафтиш комиссияси ташкил этилган бўлиб, у ширкатнинг молия-ҳўжалик фаолиятини текширади ҳамда йиллик умумий йиғилишда ҳисоботни тақдим этади. Шу билан бирга мулкдорларнинг БКга ўтказган ва улар ўзлаштирган маблағлари ҳам текширилади.

8. БК – фойда олишдан манфаатдор бўлган тижорат ташкилоти. Ширкат харажатлар қисқартирилиши ва мулкдорларнинг маблағлари иқтисод қилинишидан манфаатдордир. Шу туфайли ширкат БКни ишларни бажаришнинг камхарж вариантларига йўналтириши мумкин.

9. УМШ билан солиштирганда БК томонидан бажарилган ишлар учун тўловлар бошқарув компанияси фаолиятини мувофиқлаштириш ҳисобида арзонроқ бўлиши мумкин. Ўз навбатида, мажбурий бадалнинг миқдори ҳам камроқ бўлади.

10. Ширкатда мажбурий бадал шаклланишининг чизмаси мулкдорлар учун анчайин шаффоф ва тушунарлидир. Бевоcита бошқарувда БКдаги хизматлар учун тўловлар миқдори нималардан ҳосил бўлишини тушуниб етиш мулкдорларга мушкулроқ.

Манфий жиҳатлар

Ҳам БК, ҳам УМШ қоидабузарликлар билан ишлаган тақдирда БК + УМШ бошқаруви вариантынинг афзалликлари мулкдорлар учун нуксонли бўлиши мумкин.

Ҳисоблагичлар «шарпалар»га қарши ёки мавҳум қарздорликлар қаердан олинади?

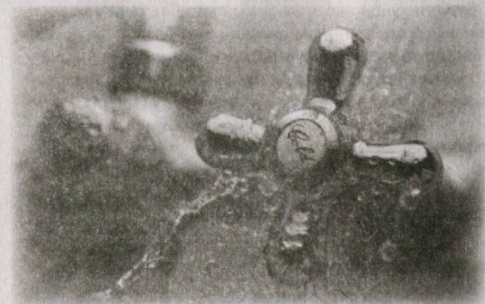
Октябрь ойида пойтахтда ҳисоблагичсиз истеъмол қилинган совуқ сув учун асосланмаган қарздорликлар тўлқини авж олди. «Тошкент шаҳар сув таъминоти» МЧЖнинг туман бўлинмаларида («Сувсоз») фуқаролар мавҳум қарздорликлар даври учун тўлаган квитанциялари билан тўп-тўп бўлиб туришди, асабийлашишди, вақт йўқотишди. Юзага келган муаммонинг сабабларидан бири – истеъмолчилар ҳисобининг нотўғри юритилиши. Етказиб берувчининг маълумотлар базасида «ўлик жонлар» ҳосил бўлган: абонентлар манзили бўйича яшамайдиган ва рўйхатдан ўтмаган шахслар рўйхатга киритилган.

Ижтимоий тармоқлардаги шарҳлар ва газетамизга қилинган мурожаатларга қараганда, туман сув таъминоти ташкилотлари маҳалла кўмиталарига ҳавола қилган ҳолда, бу маълумотларни айнан шу кўмиталар берганини айтишган. Сув етказиб берувчилар бундай қарздорликлардан норози бўлган истеъмолчиларга 17-сонли шаклдаги маълумотномани тақдим этган ҳолда пропискани тасдиқлашларини айтишган. Яна вақт йўқот, сарсонгарчилик, асаббузарлик. Яна абонентнинг манзилида «кўринмас одамлар» йўқлигини исботлашга кириш...

Савол туғилади: маҳалла бу ерда нима қилиб юрибди? Ўзини ўзи бошқариш органининг уйда яшаётганлар ҳисобини юритиш, сув таъминоти ташкилотига маълумотлар бериш бўйича мажбурияти қайси норматив-ҳуқуқий ҳужжатда белгиланган?

Иккини ёзамиз – учни ёдда сақлаймиз

Истеъмолчиларга сув таъминоти ва сув чиқариш хизматлари кўрсатиш қоидаларида (ВМнинг 15.07.2014

йилдаги 194-сон қарорига 2-илова) ҳисобга олиш асбоблари билан таъминланмаган истеъмолчилар томонидан сарфланган сув ҳажмини аниқлаш учун зарур бўлган доимий ва вақтинчалик истикомат қилувчилар сони ҳақидаги маълумотлар сув таъминоти ташкилотлари томонидан

истеъмолчининг яшаш жойи бўйича ички ишлар органларидан мустақил равишда сўраб олиши назарда тутилган. (Қоидаларнинг 17-б.). Ҳаммаси очик-равшан тушунарли. Лекин етказиб берувчи истеъмолчиларни маълумотлар тўллаш учун югуртиришда давом этмоқда, ваҳоланки бу ишларни унинг ўзи, қонун ҳужжатларида белгиланган электрон ҳужжат айланиши механизмидан фойдаланган ҳолда амалга ошириши керак эди.

Юқорида келтирилган нормага мувофиқ маҳалла доимий ва вақтинча прописка қилинганлар тўғрисидаги маълумотни йиғиш-топшириш жараёнида иштирок этмайди. Амалда нима бўлпти? Кўп квартиралли уйларда ҳозирда ижарадагилар кўпчиликини ташкил этади. Уларнинг аксарияти вақтинчалик рўйхатдан ўтмаган бўлиб, етказиб берувчилар учун бош оғриғи бўлмоқда. Ҳисоблагич бўлмаган вақтда – бу ҳисобда йўқ истеъмолчилар дегани. Қоидаларда уйда вақтинча истиқомат қилувчи (ёлловчи) лар истиқомат қилганда тўловлар ҳақиқатда истиқомат қилаётганлар сонига қараб амалга оширилиши белгиланган. Истеъмолчи, ўзи яшаётган хонадонда турувчилар сонига ўзгаришлар содир бўлган вақтдан бошлаб 5 иш кунидан кечикмай бу ҳақда етказиб берувчини ёзма равишда огоҳлантириши лозим. Бунда истеъмолчи, Сувсоз ташкилоти, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи вакиллари ва унинг асосий эгаси томонидан – уч томонлама далолатнома тузилади (Қоидаларнинг 114-б.). Шундай далолатномалар қилинаптими, буни айтиш қийин. Лекин шуниси аниқки, маҳалла кўмитасини ҳисоб юришига жалб этиш учун бу расмий асосга айланиб қолди. Бунга, албатта, ўзини ўзи бошқариш органи аҳолига энг яқин орган бўлганлиги сабаб бўлса ажаб эмас.

Бир қарашда, маҳалла ҳисоб билан шугулланиши шартлигини белгилайдиган ҳужжат мавжуд эмас. Бу органининг сув етказиб берувчиси билан ўзаро муносабатини тартибга солувчи регламент йўқ. Ишончли маълумотларни етказиб берганлик учун жавобгарлик ҳам белгиланмаган. Шундай экан, маҳалла бу ерда нима қилиб аралашади, масалани абонентлар эмас, ваколатли органлар ҳал қилиши керак эмасми.

Бугунги кунда маҳалла зиммасига баъзида у уддасидан чиқа олмайдиган даражадаги оғир вазифалар юклаб қўйилган. Баъзида маҳалла кўмитаси уй бошиларнинг ахборотидан фойдаланади, бу ахборотни эса доим ҳам ишончли деб бўлмайди. Қонунчиликда «уй боши», «дом-ком» деган ҳуқуқий тушунчанинг ўзи мавжуд эмас, унинг ваколат ва мажбуриятлари белгиланмаган. Ишқалнинг боши ҳам шундан бошланади: истеъмолчи-«шарпалар», нореал ҳисобланмалар. Буларнинг ҳаммаси ноқонуний хатти-ҳаракатлар учун замин яратди.

Тизим оқсамолдами

Сув бўйича асосланмаган қарздорликлар тўлқинини ҳосил қиладиган яна бир неча сабаб бор.

Жорий йилда сув етказиб берувчи абонентлар шахсий ҳисобварағини уларни оммавий хабардор қилмаган ҳолда ўзгартирди. Бу ҳам шартнома шартларини бузиш ҳисобланиб, совуқ сув тўловчидаги муаммолар келиб чиқишига омил бўлган.

Истеъмолчиларнинг келтиришича, тўловлар тўғрисидаги қвтанцияларни тўлдираётганда сув таъминоти ташкилотлари ҳодимлари томонидан кўпинча хатоликларга йўл қўйилади. Бунда улар ё тўғри ҳисоблай олишмайди ёхуд ўзларининг фойдаларига адашиб кетадилар. Шунинг учун қвтанцияларни текшириш керак, янаям маъқулоғи, уларни истеъмолчининг ўзи тўлдирсин. Электрон тўлов тизимлари орқали ҳақ тўланганда – чекларни сақлаш ёки қозоғга чиқариб олиш зарур.

Аксарият ҳолларда сув учун нотўғри ҳисоблашлар бўлганда етказиб берувчи маълумотларнинг электрон тизимидаги узилтишларни ёки хатоликларни рўқча қилади. Тизимдаги узилтишлар нима дегани? Яна ўша инсон омили масаласи: ниманидир нотўғри босиб юборган, туртиб юборган, нотўғри ўрнатиб қўйган. Истеъмолчилар кўпинча савол беришади: сув узатишдаги узилтишлар шу қадар мунтазам бўлиб турадики, бу етказиб берувчилар манфаатидаги иш эмасмикин? Коммунал хизматлар ҳисобининг интеграциялашган тизимига нотўғри маълумотларнинг киритилиши эса нималарга олиб келиши мумкинлигини тасаввур қилиш қийин.

Ҳисоблагичлар мавжуд бўлмаганда ортқица одамларни қўшиб ёзиш, сув бўйича мавҳум қарздорликлар муаммосининг қатъий ёчими ҳар жойда ҳисоблаш асбобларини ўрнатиш, уларни ҳисоб ва назоратнинг автоматик тизимига улашда кўринади. Бу вазиятларда сув ўлчагичларни ўрнатишга шошилмаётган истеъмолчиларнинг ўзлари ҳам қисман айбдордирлар.

Муаммолар бўлмаслиги учун

Истеъмолчиларда реал қарздорликлар юзага келмаслиги мақсадида улар сув таъминоти учун кейинги ойга ҳар ойнинг 10-санасига қадар 100 фоиз олдиндан ҳақ тўлашлари лозимлигини эслатиб ўтаимиз (Қоидаларнинг 108-б.).

Фуқаролар доимий яшаш жойи бўйича рўйхатга олинмаган хонадонларда, сувни ҳисобга олиш асбоби мавжуд бўлмаганда, ичимлик сув ва канализация хизматлари учун тўловлар қонунчиликда кўрсатилган истеъмол нормаларига кўра, белгиланган тарифларнинг орттирилувчи коэффициентини қўллаш йўли билан: бир ва икки хонали уйларда – бир киши ҳисобидан; уч хонали уйларда – икки киши ҳисобидан; тўрт хонали уйларда – уч киши ҳисобидан; беш хонали уйларда – тўрт киши ҳисобидан ва ундан ортқиқ хонали уйларда шу тартибда амалга оширилади (Қоидаларнинг 99-б.).

Истеъмолчилар етказиб берувчига ҳар ойда жорий ойнинг 23-25-санасида сувни ҳисобга олиш асбоблари кўрсаткичларини тақдим этишлари керак (Қоидаларнинг 123-б. 8-хатбошиси). Акс ҳолда сув таъминоти ташкилоти ушбу ва кейинги давр ҳисоб-китобларини сув сарфининг ўртача суткалик нормаси асосида амалга ошириш ҳуқуқига эга. Истеъмолчи томонидан кейинги кўрсаткичлар тақдим этилганда қайта ҳисоб-китоб амалга оширилади (Қоидаларнинг 100-б.).

Сув таъминоти ташкилоти, истеъмолчини 7 кун аввал ёзма равишда огоҳлантирган ҳолда, хизматлар учун белгиланган муддатларда ҳақ тўланмаганда сувни узатишни тўлиқ ва қисман тўхтатиши мумкин (Қоидаларнинг 127-б.).

Ширкат олдинги йилларнинг қарздорлигини қайтариб ола биладими?

Уй-жой мулкдорлари ширкатларининг фаолиятида эски бир муаммо бор эди, «Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида»ги Қонун қабул қилиниши билан унинг ҳал этилиши янада қийинлашди. Гап шундаки, яшаш учун мўлжалланмаган жойларнинг кўплаб мулкдорлари илгари умумий мол-мулкни сақлаш ишида иштирок этмас эдилар. Ўз кучини йўқотган «Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Қонунда уларнинг умумий мол-мулкни сақлаш бўйича умумий харажатларни амалга ошириш мажбурияти ўрнатилган эди. Фуқаролик кодекси (211-м.), Уй-жой кодекси (16-1-м.), Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисидаги Қонунга (17-м.) биноан ҳам бундай жавобгарлик улар зиммасига юклатилган.

Илгари яшаш учун мўлжалланмаган жойларнинг мулкдорлари УМШ аъзолари ҳисобланмаган. Ширкат билан муносабатлардаги мажбуриятлар уларда мажбурий тарзда тузилиши лозим бўлган шартномалар асосда юзага келар эди. Яшаш учун мўлжалланмаган жойларнинг кўплаб мулкдорлари ортқича харажатлардан қочиб, қандай бўлмасин бундай шартномани тузмаслик йўллари кидирар эди. Айрим ширкатлар у билан шартнома тузилишига ҳатто суд йўли билан бўлса ҳам эришган бўлса, айримларининг харажатлари бесамар кетган.

Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисидаги янги Қонун турар жой ва яшаш учун мўлжалланмаган жойлар мулкдорларини ҳуқуқий мақомда тенглаштириб қўйди — улар ҳам, булар ҳам УМШ аъзолари бўлишиди. Жойларнинг барча мулкдорлари 2020 йил 1 августдан бошлаб мажбурий бадалларни киритишлари шарт (17-м., 30-м. 5-қ.).

Лекин олдинги ишлар нима бўлади? Қонун қайтар кучга эга эмас. Ширкатларнинг яшаш учун мўлжалланмаган жойлар мулкдорларига олдинги даврлар учун тўланмаган маблағлар бўйича талабнома қўйишга асоси борми? Бор.

Умумий харажатларда иштирок этиш тартиби ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 6-моддаси билан белгиланган эди: бу ширкат билан тузилиши мажбурий бўлган шартнома шартларига кўра амалга оширилган. Фуқаролик кодексининг 377-моддасига кўра шартнома тузишдан асоссиз бўйин товлаётган тараф (айни вақтда — яшаш учун мўлжалланмаган жойлар мулкдори) шу туфайли етказилган зарарларни бошқа тарафга (ширкатга) тўлаши керак. Бироқ савол туғилади: зарар нисбатидан иборат ва уларни қандай ҳисоблаб чиқиш мумкин?

ФКнинг 14-моддасига мувофиқ олинмай қолган даромадлар ҳам зарар ҳисобланади. Яъни Қонун талаблари бузилганда тақдирда бир тараф (УМШ) олиши мумкин бўлган фойда. Айни вазиятда — ширкатнинг УМШнинг умумий мол-мулкни лозим даражадаги техник, санитария ва

эстетик жиҳатдан сақлаб туриш мажбуриятларини бажариши учун яшаш учун мўлжалланмаган жойлар мулкдоридан оладиган пул маблағи ҳақида гап кетмоқда.

ФКнинг 1-моддасида мустаҳкамланган фуқаролик муносабатларида иштирокчиларнинг тенглиги тамойилидан келиб чиққанда умумий мол-мулкка нисбатан ҳуқуқларнинг тенглиги уни сақлаш бўйича мажбуриятлар тенглигини назарда тутати. Шундан келиб чиқадики, яшаш учун мўлжалланмаган жойлар мулкдори уларни сақлаш бўйича

харажатларни камида турар жой мулкдорлари билан тенг равишда кўтаришга мажбурдир. Мана шундан келиб чиққан ҳолда ўрнатилган мажбурий бадаллар миқдорида мувофиқ тарзда УМШнинг олинмаган даромадлари суммаси ҳисоб-китоб қилинади ҳамда 2020 йил 1 августа қадар (кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисидаги Қонун кучга кирган сана) ширкатнинг зарарларини қоплаш тўғрисидаги (лекин қарздорлиқни ундириш тўғрисидаги эмас) даъвонинг баҳоси белгиланади. Зарарларнинг умумий суммаси даъвонинг баҳосини ташкил этади.

Олдинлари мажбурий тўловлар бўйича қарздорлиқни ундириш тўғрисида мулкдорларга нисбатан даъво билан чиққан ширкатлар давлат божини тўлашдан озод этилган эди. Эндilikда «Давлат божи тўғрисида»ги янги Қонунга биноан улар божни умумий асосларда тўлашади. Натижада УМШлар судга камроқ мурожаат қиладиган бўлди. Айни вақтда ширкатлардаги қарздорлиқлар ҳажми юқориликча қолаёттир. Даъволар сонининг камайишига кредит маблағларини сўндириш ва УМШ ҳисобрақамларида эркин пул маблағларининг мавжуд эмаслиги сабаб бўлган, давлат божини тўлаш эса кўплаб УМШлар учун осон иш эмас.

Шулардан келиб чиқиб, даъво аризаларида давлат божини тўлашни муддатини, уни тўлашни айбдор шахснинг зиммасига юклаган ҳолда ишнинг охиригача ҳал бўлишига қадар узайтириб бериш сўралади, чунки даъвогарда бунинг учун маблағ мавжуд бўлмайд.

Ҳеч қаерда ишламаётганлигингизни қандай исботлаш мумкин?

Агар охириги иш жойида инсон 2020 йил 1 январдан кейин қабул қилинган ва ишдан бўшатирилган бўлса, унинг ҳеч қаерда ишласлиги ҳолатини қандай тасдиқлаш мумкин? Яъни – қачонки меҳнат шартномалари тўғрисидаги маълумотлар фақат ЯММТда қайд қилинса ва иш берувчи жисмоний шахс билан шартномани бекор қилгандан кейин у тўғрисидаги ахборотга кириш имкониятига эга бўлмаганда. Хусусан, бундай тасдиқнома ишдан бўшатирилгани учун МКнинг 67-моддасига асосан – штатлар қисқартирилганда ёки корхона тугатилганда ўртача иш ҳақини тўлаш учун зарур.

– Ҳақиқатан, Президентнинг 31.10.2019 йилдаги «Ягона миллий меҳнат тизими» идоралараро дастурий-аппарат комплексини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4502-сон қарори ва Вазирлар Маҳкамасининг 5.12.2019 йилдаги «Ягона миллий меҳнат тизими» идоралараро дастурий-аппарат комплекси жорий қилинишини ва унинг ишлашини таъминлашга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги 971-сон қарорига мувофиқ 2020 йил 1 январдан бошлаб асосий иш жойи бўйича иш ҳақидаги барча маълумотлар ЯММТда рўйхатдан ўтказилиши керак. Шу жумладан – меҳнат шартномасини тузиш ва бекор қилиш тўғрисидаги маълумотлар. Ушбу маълумотлар асосида тизим автоматик равишда электрон меҳнат дафтарчасини шакллантиради. Иш стажининг ҳисоби 1.01.2020 йилдан бошлаб ЯММТ тизими маълумотлари асосида юритилади.

Бунда МКнинг 67-моддаси нормалари ўзгармаган. Ўзининг собиқ иш берувчисидан МКнинг 67-моддасига асосан тўлов олиш учун жисмоний шахс ишга жойлашмаганлигини тас-

диқлаши керак. Бунинг учун у меҳнат дафтарчасини тақдим этиши зарур. ЯММТ шароитларида – электрон меҳнат дафтарчасининг қозоғга чоп этилган вариантини.

Агар шахс илгариги иш жойи бўйича ишламаётган бўлса, янги иш жойи эса ҳали мавжуд бўлмаса, у ўзининг электрон меҳнат дафтарчасини мустақил равишда чоп этиши мумкин. Бунинг учун my.mehnat.uz даги жисмоний шахснинг шахсий кабинетига кириш зарур. Дастлабки ҳолатда у маълумотлар тизимга киритилган барча жисмоний шахсларда мавжуд.

Агар жисмоний шахс my.mehnat.uz да шахсий кабинетга биринчи марта кираётган бўлса, аввал у ерда рўйхатдан ўтиши керак.

Электрон меҳнат дафтарчаси фирма бланкасида чоп этилади. Ушбу чоп этилган ҳужжат меҳнат фаолияти тўғрисидаги маълумотларни тасдиқлаш учун етарли ҳисобланади.

Раҳимжон Раҳмонов,
Давлат меҳнат инспекцияси
хукуқий инспектори.

Узлуксиз меҳнат стажига аҳамиятга эгами?

Баъзи ходимлар бир ишдан бўшаш ва бошқасига жойлашиш ўртасидаги танаффуслардан, шу тариқа уларнинг узлуксиз стажлари узилиши ва бу қандайдир тарзда бўлгуси пенсия, касалликдаги таътил пули, устамалар ва ҳ.к.ларга таъсир кўрсатади деб кўрқашади. Аслида ҳам шундайми? Buxgalter.uz тушунтиради:

«Узлуксиз иш стажига» атамаси таърифи ҳозирги вақтда қонунчиликда мавжуд эмас. У собиқ СССР вақтида аҳамиятга эга бўлган ва инсон мунтазам меҳнат қилган вақтни ифодалаган, ишдан бўшаш ва янги ишга жойлашиш ўртасидаги даврлар эса муайян муддатлардан ошмаган.

Бироқ ҳозирги вақтда ҳам у кадрлар бўлими ходимлари орасида ҳам тез-тез эслаб турилади. Гап шундаки, узлуксиз меҳнат стажига муайян касб соҳаларида устамаларни тайинлашда ҳисобга олинади. Масалан, давлат муассасаларининг тиббиёт ва фармацевтика ходимларига узлуксиз иш стажига учун устамалар тайинлаш кафолатланади. Уларни тўлаш ва узлуксиз стажини ҳисоблаб чиқариш тартибини Ўзбекистон Республикаси давлат муассасалари тиббиёт ва фармацевтика ходимлари меҳнатига ҳақ тўлаш тартиби ва шартлари тўғрисида низом тартибга солади (*ВМнинг 21.12.2005 йилдаги 276-сон қарорига 2-илова*).

Хусусий корхоналарда меҳнат стажига

Компаниялар ҳам локал тартибда мустақил равишда ўз ходимлари учун мазкур аниқ иш берувчида ёки аниқ тармоқда узлуксиз стаж учун қўшимча афзалликлар белгилашлари мумкин. Бундай кафолатларни тақдим этиш тартиби ташкилотнинг алоҳида локал норматив ҳужжатларида қайд этилади. Масалан – жамоа шартномасида, меҳнатга ҳақ тўлаш, моддий рағбатлантириш тўғрисидаги низомларда ва ҳ.к.

Бу миқдори ишланган даврга мутаносиб равишда табақалаштириладиган иш ҳақида ҳар ойлик ёки йиллик қўшимча тўловлар бўлиши мумкин. Узлуксиз стаж учун пул тўловларидан ташқари ходимларга қўшимча ҳақ тўланадиган таътиллار, санаторийга йўлланмалар ва бошқаларни тақдим этиш мумкин. Бунда ташкилот локал ҳужжатда «узлуксиз» юзасидан ўз талқинини мустаҳкамлаб қўйиши мумкин:

➤ битта компания ёки тармоқда узлуксиз иш;

➤ битта мутахассислик ёки бир хил меҳнат шароитларида узлуксиз иш.

Стажда узилишлар бўлса

Ходим ишдан бўшаш ёки фаолиятнинг касб соҳасини ўзгартиришга қарор қилса, у ҳатто кейин илгариги иш жойига қайтган тақдирда ҳам, ташкилот томонидан белгиланган имтиёзга бўлган ҳуқуқни йўқотиши мумкин. Бунда компанияга ходим муайян вақт миқдоридан кечикмай қайтган тақдирда унинг учун барча кафолатларни сақлаш юзасидан қондани ёзиб қўйишига ҳеч нарса ҳалал бермайди. Масалан – агар ишдан бўшаш ва янги меҳнат шартномаси ту-

зиш ўртасида 3 ойдан кўп вақт ўтмаган бўлса ва ҳ.к.

Шу тариқа, узлуксиз меҳнат стажига, агар ходим қонунчилик даражасида ёки корхонанинг ўз маблаглари ҳисобидан локал тартибда белгиланган узлуксиз меҳнат стажига учун устамалар олиши лозим бўлса, ходимнинг меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорига таъсир кўрсатади.

Пенсия ва касаллик таътили пулини ҳисоблаш учун узлуксиз меҳнат стажига зарури?

Пенсия ва вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақасини ҳисоблаш учун узлуксиз меҳнат стажига аҳамиятга эга эмас.

Пенсия тайинлаш учун меҳнат стажини ҳисоблаб чиқаришда умумий қоидага биноан қуйидагилар ҳисобга олинади:

➤ 2019 йил 1 январга қадар бўлган давр учун – фаолият тури, мулк ва ҳўжалик юритиш шаклларида қатъи назар, ходим давлат томонидан ижтимоий сўғурталанган ҳолда бажарган ҳар қандай иш, агар у бюджетдан ташқари Пенсия жамағармасига сўғурта бадаллари тўлаган бўлса (яъни «сўғурта» стажига ҳисобга олинади);

➤ 2019 йил 1 январдан кейинги давр учун – ходим томонидан бажарилган ҳар қандай иш, агар меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадлар ҳисобланган бўлса (*«Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Қонун 37-м. «а» банди*).

Бунда пенсия ҳисоблаб чиқариш учун иш ҳақи ишдаги танаффуслардан қатъи назар охириги 10 йиллик меҳнат фаолияти давомидаги ҳар қандай кетма-кет 5 йил (пенсия учун мурожаат қилганнынг танловига кўра) олинади.

Узлуксиз стаж, масалан, компания локал тартибда «ўзининг» пенсионерларига, яъни у ерда ёки муайян соҳада муайян йиллар миқдоридан узлуксиз ишлаган собиқ ходимлари учун ўз маблагларидан пенсияга устамалар ўрнатган тақдирда пенсия миқдорига таъсир кўрсатиши мумкин.

Вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси миқдорини аниқлашда қуйидаги умумий меҳнат стажига ҳам ҳисоб-китобга қабул қилинади:

➤ умумий иш стажига 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга ҳамда 21 ёшга етмаган чин (сағир) етимларга нафақа иш ҳақининг 80%и миқдоридан тўланади;

➤ умумий иш стажига 8 йилгача бўлган ходимларга – иш ҳақининг 60%и миқдоридан. Истисно – нафақа тўлашнинг анча имтиёзли шартлари белгиланган ходимларнинг алоҳида тоифалари (*Низом 26-28 б., АВ рақами 1136, 8.05.2002 й.*)

Ленара Хикматова,
«Норма» компаниясининг
меҳнат ҳуқуқи бўйича эксперти.

Реклама

«КИЧИК КОРХОНА ЭЛЕКТРОН БУХГАЛТЕРИ»

Ўзбек тилидаги қўлланмасини тақдим этамиз

Тошкент ш. Миробод тумани, Таллинларжон кўч., 1/1.
Тел. (71) 200-00-90. E-mail: office@norma.uz,
web: www.norma.uz

Қачон тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиш мумкин эмас

ФХХ шартнома бўйича ишлаётган ходим билан бундай шартнома тузиш мумкинми? Агар, масалан, кассир ишга қабул қилинган бўлса, лекин бундай шартномани имзолашни хоҳламаса, нима қилиш зарур? Уни шу асосда ишдан бўшатиш мумкинми? Агар корхонада касабга уюшмаси қўмитаси мавжуд бўлмаса ёки жамоа шартномаси тузилмаган бўлса, тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартномалар тузиш мумкинми? buxgalter.uz илтимосига биноан саволларга «Norma» компаниясининг меҳнат ҳуқуқи бўйича эксперти ЛЕНАРА ХИКМАТОВА жавоб берди:

– Бундай шартномаларни қуйидаги ходимлар билан тузиш мумкин:

- биринчидан, 18 ёшга тўлган;
- иккинчидан, бевосита ташкилотнинг пул ва товар қимматликлари билан муомала қилади;
- учинчидан, шунга ўхшаш шартномалар тузилишига йўл қўйиладиган лавозимлар (ишлар) рўйхати остига тушадиган.

Ёзма равишда тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиш мумкин бўлган лавозимлар ва ишлар рўйхатини корхонанинг жамоа шартномасида белгиланг, агар у тузилмаган бўлса – иш берувчининг касабга уюшмаси қўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи (масалан, меҳнат жамоаси кенгаши билан) билан келишилган буйруғи билан тасдиқланг (МК 203-м. 3-қ.).

Сиз ҳатто ходимнинг розилиги билан ҳам тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузишингиз мумкин эмас (тузилган шартномалар ҳақиқий бўлмайдиган, башарти:

- тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузилиши мумкин бўлган ходимларнинг тоифалари рўйхати сизнинг жамоа шартномангизда мавжуд бўлмаса;
- ташкилотда жамоа шартномаси

тузилмаган ва касабга уюшмаси қўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи мавжуд бўлмаса.

– **Ходим ишга қабул қилинганидан кейин моддий жавобгарлик тўғрисидаги шартномани тузишни рад этмоқда. Уни шу асосда ишдан бўшатиш мумкинми?**

– Агар иш бевосита пул ёки товар қимматликлари билан муомала қилиш билан боғлиқ бўлса, ходим кейинчалик моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузишни рад этишга ҳақли эмасдир. Рад этилган тақдирда меҳнат шартномасини меҳнат вазифаларини бузганлик учун бекор қилиш мумкин (МК 181-м. 1-қ. 3-б.).

Агар бўлғуси иш (лавозим) тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузилишини талаб этса, бунинг учун барча шартларга риоя қилинган бўлса, бироқ номзод уни тузишни истамаса, сиз уни ишга қабул қилишни рад этишга ҳақлисиз.

Барча мулкчилик шаклидаги корхона, муассаса, ташкилот билан уларга сақлаш, қайта ишлаш, сотиш (чиқариб юбориш), ташиш ёки ишлаб чиқариш жараёнида фойдаланиш учун берилган қимматликларнинг сақланишини таъминламаганлик учун тўлиқ моддий жавобгарлик тўғрисида ёзма шартномалар тузиши мумкин бўлган ходимлар томонидан ўриндошлиқда амалга ошириладиган ёки бажариладиган лавозим ва ишларнинг тахминий рўйхати Меҳнат вазирлиги ҳайъатининг 2.04.1996 йилдаги 2/4-сон қарори билан тасдиқланган.

Тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартномани ёки дарҳол ишга қабул қилиш пайтида ёҳуд кейинчалик, бундай зарурат юзга келганда тузинг (МК 203-м. 2-қ.).

– **Бухгалтер билан тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиш мумкинми?**

– Бухгалтерлар моддий жавобгар шахс ҳисобланиши мумкин эмас. Қоидага қўра, улар тўғридан-тўғри пуллар ёки товарлар билан ишлашмайди. Бироқ бухгалтерга касса операцияларини юритишни, масалан, кассир вақтинча

Моддий қимматликлар билан муомала қилувчи ходим билан меҳнат шартномасида у тегишли шартнома асосида тўлиқ моддий жавобгар бўлиши тўғрисидаги шартни келишиб олинг. Бу кейинчалик ходим моддий жавобгарлик ҳақида шартномани имзолашни рад этган тақдирда кўнгилсизликларни олдини олишга ёрдам беради. Агар у ишга қабул қилиш пайтида бундай шартга рози бўлган бўлса, у шартноманинг ўзини ҳам имзолаши шарт. Кейинчалик рад этишни бу ҳолда – ишдан бўшатишга қадар интизомий жазо қўллаган ҳолда, меҳнат вазифаларини бажармаслик деб ҳисоблаш мумкин (МК 181-м.). Бироқ меҳнат шартномасидаги тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақидаги шарт моддий жавобгарлик ҳақида шартнома расмийлаштирилмагунча ўз-ўзидан юридик кучга эга бўлмайди. Усиз ходим етказилган зарар учун умумий асосларда – ўзининг ўртача ойлик иш ҳақи доирасида жавобгар бўлади (МК 201-м. 1-қ.).

бўлмаганда ёки кассир штат бирлиги мавжуд бўлмаганда юклаш мумкин. Бу ҳолларда ташкилот бухгалтер билан тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузишга ҳақли. Бироқ бухгалтер лавозими бўйича эмас, балки фақат кассир лавозими бўйича мажбуриятларни бажарган ҳолда келтирган зарар учун тўлиқ жавобгар бўлади.

– **Ташкилотга тегишли автомобиль ҳайдовчиси билан тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиш мумкинми?**

– Ўйлайманки, мумкин эмас. Масалан, ҳайдовчига юкни кузатиб борувчи экспедитор функциялари юклатилган тақдирда, у билан тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузинг.

Шу билан бирга, агар ҳайдовчи йТХ содир этилишида айбдор деб топилса, ташкилотга етказилган моддий зарарни

у – моддий жавобгарлик шартномаси мавжуд ёки мавжуд эмаслигидан қатъи назар, тўлиқ қоплаши керак (МК 202-м. 1-қ. 5-б.).

– **Фуқаролик-ҳуқуқий хусусиятдаги шартнома асосида ишлаётган ходим билан тўлиқ моддий жавобгарлик ҳақида шартнома тузиш мумкинми?**

– Йўқ, мумкин эмас. Меҳнат қонунчилигининг моддий жавобгарлик тўғрисидаги қоидалари фақат меҳнатга оид муносабатларга татбиқ этилади. ФХХ шартнома асосида ишларни бажариш (хизматлар кўрсатиш) фуқаролик қонунчилиги нормалари билан тартибга солинади.

ФХХ шартнома бўйича ходим келтирилган зарарни у билан тузилган фуқаролик-ҳуқуқий хусусиятдаги шартномага мувофиқ қоплайди. Бунинг учун қўшимча шартнома тузиш шарт эмас.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета
НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАЪСИСЧИ «Norma» МЧЖ

Газета 2018 йил 12 июнда Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинди.

Рўйхат рақами 0074.

Ҳафтада бир марта сешанба кунлари чиқади.

Бош муҳаррир
Фарҳод Собирович
ҚУРБОНБОЕВ

Нашр учун масъул –
бош муҳаррир
ўринбосари,
масъул котиб
Нодир Носирович
АЛИМОВ

Саҳифаловчи
Наталья
БАРАНОВА

ТАХРИРИЯТ МАНЗИЛИ:
100105, Тошкент ш., Миробод тумани,
Таллимаржон кўч., 1/1,
Тахририят тел. (71) 200-00-90
Обуна бўлими тел. (71) 200-00-30
E-mail: shx@norma.uz,
gazeta@norma.uz,
web: norma.uz

Обуна, газеталар, китоблар,
газеталарнинг электрон версияларини
етказиб бериш ва хабар қилиш
масалалари бўйича (71) 200-00-30;
«Norma» АҚТ бўйича – (71) 200-00-90;
Рекламани жойлаштириш бўйича
(71) 231-07-91 телефон рақамларига
муурожаат қилиш мумкин.

Газета нашр – «ТОПРИНТ» МЧЖнинг компьютер базасида терилди ва саҳифаланди.
Нашр кўрсаткичи – 186. Қўғоғ бичими – А3. Ҳажми – 2 босма табоқ, Баҳоси келтирилган нархда.
Буюртма г-1222. Адади 540. Газета 2020 йил 30 ноябрь соат 16.00 да топширилди.